

Beke Sándor

Könyvterjesztés Erdélyben (II.)

*Beszélgetések a XXI. század eleji erdélyi könyvterjesztésről
könyvterjesztőkkel, szerkesztőkkel, irodalomtörténészekkel,
bibliográfusokkal, írókkal, költőkkel, sajtómunkatársakkal,
szociológusokkal, történészekkel, tanárokkal,
tudományos kutatókkal, muzeológusokkal*

**Bencze Mihály • Bertha Zoltán • Demeter Attila
Kozma Mária • Kuszálik Péter • Nagy László Mihály
Nagy Székely Ildikó • P. Buzogány Árpád • Pomogáts Béla
Róth András Lajos • Sarány István • Szekeres Lukács Sándor
Szöcs Katalin • Tácsi Erika • Tar Károly**

VILÁGHÁLÓ ÉS „FIZIKAI” (KÖNYV)TERJESZTÉS

Ha még mindig a *lapterjesztéstől a könyvterjesztésig*-téma háza táján maradtunk, feltétlenül meg kell említenünk a világhálót, mint azonnali „örök könyvtár” szerepét kiadványaink, szellemi értékeink életében, mely gyors lapozási, olvasási, tanulmányozási lehetőséget biztosít mindannyiunk számára, így növelve az alkotáshoz való könnyű hozzáférési lehetőséget, s a tulajdonképpeni Mű továbbélési esélyeit. Ezt a kérdéskört is találja a Beke Sándor *Erdélyi Toll — az egyetemes magyar irodalom és művelődés szolgálatában*. Beszélgetés sajtómunkatársakkal, szerkesztőkkel, írókkal, költőkkel, irodalomtörténészekkel, egyetemi tanárokkal az Erdélyi Toll öt éves évfordulóján. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll, Székelyudvarhely, 2016 című, a kiadó 300. könyvében az *Erdélyi Toll — a negyedévente megjelenő folyóirat, mint szellemi ünnep* című fejezet bevezetőjében, majd ugyanitt a szerző interjúalanyai által kapott javaslatokkal, ötletekkel, véleményekkel rátér az *Erdélyi Toll* című folyóirat jobb „fizikai” terjesztésének lehetőségeire.

A szóban forgó kötet beszélgető résztvevői: Albert-Lőrincz Márton, Barabás István, Barcsay Andrea-Krisztina, Bertha Zoltán, Bodó Márta, Brauch Magda, Buksa Éva-Mária, Csatáné Bartha Irénke, Demeter Attila, Fülöp Kálmán, Józsa

Miklós, Kiss Lehel, Málnási Ferenc, Nagy Székely Ildikó, P. Buzogány Árpád, Pomogáts Béla, Szekeres Lukács Sándor, Tar Károly.

Az *Erdélyi Toll* terebélyes terjedelmű folyóirat, igazán ráillik a könyv formátum. Ezért az interjúalanyok válaszai akár könyvterjesztésként is pedzik, érintik a témát. Hadd idézzünk a kötet fent említett fejezetéből:

Erdélyi Toll — a negyedévente megjelenő folyóirat, mint szellemi ünnep

Az *Erdélyi Toll* erdélyi könyvesboltokban kapható, megvásárolható. De beszéljünk egyenesen: jelenünkben, korunkban nemcsak egy irodalmi-művelődési folyóirat kiadása veszteséges, hanem a terjesztése is körülményes. Az ilyen nemű sajtóáru — valljuk be — nem igazán kelendő, ezért a forgalmazók, a terjesztéssel foglalkozó vállalkozók — tapasztaltuk számtalanszor — nem nagyon örülnek az ilyen szellemi termékeknek. Leginkább azért, mert nem fog, másrészt meg helyet foglalnak az amúgy is költséges „bérbe vett” boltban/teremben. Mégis — az értékes könyvek mellett — ezek a komoly kiadványok „képviselik” egy nép, egy kisebbség, egy régió szellemi sajtópilléreit.

A „fizikai” terjesztés nehézségeitől eltekintve elmondhatjuk, hogy most már igazán örülhetünk a nyomdafestéktől mentes világhálónak is, mert a kultúra terjesztése szempontjából óriási előnyökhöz juttatja szellemi műhelyeinket. Így mi is elmondhatjuk: a Székelyudvarhelyen megjelenő *Erdélyi Toll* kiadónk honlapján is olvasható. A világhálónak köszönhetően a folyóirat a világ legtávolabbi településére is eljutott.

Honlapunk statisztikája szerint 2009-től 2014. január 1-jéig az alábbi megosztások szerint olvasták, böngészték, keresték az ERDÉLYI GONDOLAT KÖNYVKIADÓ, az ERDÉLYI TOLL, a SZÉKELY ÚTKERESŐ és a SZÉKELY ÚTKERESŐ KIADVÁNYOK szellemi műhelyeinek közös honlapját: összlátogatók száma: 12438. Egyedi látogatók száma: 9301. Új látogatások százalékos aránya: 74,77 %. Visszatérő látogatók/visszafordulási arány: 58,55 %. Oldalmegtekintések száma: 44069. Oldal/látogatás: 3,54.

BEKE SÁNDOR: Mit tenne Ön a folyóirat jobb „fizikai” terjesztése érdekében? Hogyan tudatosítaná még jobban az olvasó(k)ban, hogy a valóban maradandó, értékes folyóiratok, kiadványok egyenkénti számainak megjelenése egy-egy „kis szellemi ünnep” az illető nép, kisebbség otthonában?

BERTHA ZOLTÁN: Az olvasók megmozdítása öt év alatt máris sikerült, de a következő időszakban szükség lehet talán még több közvetlen személyes találkozóra, kapcsolatépítő tevékenységre. Az internet megteremtette a sokirányú kapcsolatrendszert, de a személyesség varázsát semmi sem pótolhatja. Magyarországon Egerben indult éppen szintén öt éve egy hasonló nagyszabású perio-

dikum, az *Agria* folyóirat, évente négy számmal, alkalmanként csaknem háromszáz nagy alakú oldalon, egy-egy számban hetven-nyolcvan szerzővel, ugyancsak antológiaszerű szerkesztésmóddal. Irodalom, művelődéstörténet, kulturális és művészeti sokoldalúság jellemzi azt is, a széles ölelés — az egyetemesség és az elfogulatlanság jegyében határon túli szerzők sokaságának műveivel is tele. Kevés ilyen kiadvány van az egész Kárpát-medencében, mert a lapok általában kialakítják a szűkebben vett orientációjukat: vagy tudományos, vagy szépirodalmi, vagy közéleti, vagy hely- és népismereti jellegűek, vagy a hagyományos folyóiratok struktúráját követik és viszik tovább, vagy kísérletező módszerekkel, tipográfiai bravúroskodással is operálva szándékoznak a figyelmet magukra irányítani. Mindnek megvan nemcsak a létjogosultsága, hanem a kiiktathatatlan fontossága is. De például a sokban hasonló *Agriával* akár valamiféle testvér-lap-szövetséget is ki lehetne alakítani. Ez persze csak egy kézenfekvő példa vagy ötlet-adalék a további tervekhez, lehetőségekhez, elképzelésekhez. Mert a kárpát-hazai összefonódások ma már elengedhetetlenek az egymást erősítő értékek jó értelmű propagálásához, közérdekűvé tételéhez, kiszélesítő vonzástereket létrehozó terjesztéséhez. Öt éves az udvarhelyi lap: szép jubileum, legyen még újabb öt, tíz vagy akár száz éve is! Amíg élünk és hirdetjük a jó igazát, addig meg is maradunk. Mert az írók, az írástudók felelősek a kimondott szavaikért is, de azért is, amit hallgatásuk közben a népükkel elkövetnek — ahogyan azt Tamási Áron ránk hagyta egyik halhatatlan üzenetében. Ne hallgassunk tehát, hanem szóljunk és valljuk: van egy nép a Kárpát-medencében, amely értékállító nagyságában a legkiemelkedőbb kulturális és irodalmi teljesítményekkel szolgálhat az egész világ számára is. (Nagy nép az, amelyiknek olyan írói vannak, akiknek még sokan mások a hamvaitól is félnek — mondta Nyíró Józsefre emlékezve Szócs Géza.) S a nemzeti kultúra fluidum: amely áthatja egész emberségünket, s nem a méricskélés és a verseny minősíti. Minden érték szerepet tölt be benne. Ahogy Kodály emlegette: a csillagos ég szépségéhez és teljes gyönyörűségéhez minden kisebb-nagyobb fényű csillag ragyogása szükséges. Vagy Sütő Andrással szólva: minden madár úgy énekel, ahogy a csőre áll. Vagy ahogyan Németh László állította, hogy miképpen legyünk biztosak abban, amit érdemes művelnünk: hogy „a léleknek is olyanak kell lenni, mint a madárnak — csapkodni, repülni, ha a föld porában is”; mert „ez a szárnyakba szétosztott, csapkodó, emelkedő ösztön az, amely felhők közt tartja a madársereget.”

BARABÁS ISTVÁN: Az *Erdélyi Toll* megjelenéseinek esemény mivoltát úgy tudatosítanám az olvasókban, hogy tájékoztatnám őket. Bukaresti hetilapunk, *A Hét* tizenöt éven át minden számában egész oldalon közölte, mit tartalmaznak a megjelent fontosabb magyar lapok. És ami nagy szó: ingyen tettük, talán épp ez az önzetlen nagylelkűség vitte sírba lapunkat. A mai szerkesztőségek pénzt kérnek hasonló szolgáltatásokért, és akkor mi a teendő? Költsön az *Erdélyi Toll* reklámra is, hadd tudja meg az olvasó Udvarhelytől Timbuktuig, mit kínálnak fris-

sen megjelent számai. Ezt persze könnyű mondani, de nehéz pénzt szerezni. Amint szintén nehéz annak tudatában élni, hogy amint elszegényedik vagy csődbe megy a támogató mágnás, abban a percben megszűnik pártfogoltja is. Így történt *A Hét*, az *Orient Expressz*, a *Cimbora*, a *Közoktatás*, a *Kelet—Nyugat* szerkesztőségével, reméljük, hogy a sor nem folytatódik. Kívánom az *Erdélyi Toll*nak, ne jusson erre a sorsra, szerkesztősége hajlékának kapuján soha ne jelenjen meg a Feltámadunk ige, helyette inkább a derűsebb lozinka: „Aki minket nem szeret, egyen meg egy egeret!”

KISS LEHEL: Az, aki az *Erdélyi Toll* bármelyik lapszámát fellapozva nem jönne rá magától, hogy „elidegenedett világunk-létünk hétköznapijai” között egy „kis szellemi ünnepre” adódott lehetősége, megérdemli a sorsát! Nem magyaráznék neki semmit.

JÓZSA MIKLÓS: Az *Erdélyi Toll* „szellemi ünnep” jellegét mindenkinek magának kell megéreznie, ehhez viszont az szükséges, hogy akár a világhálón, akár papíralapon eljuthasson az olvasóhoz. Úgy érzem, hogy a lap szerkesztői igyekeznek mindent elkövetni ennek érdekében, de a terjesztés módján még lehetne javítani a *terjesztőhálózat megszervezésével* a Székelyföldön kívüli területeken is. Gondolok itt a személyes kapcsolatteremtésre iskolákkal, művelődési intézményekkel, civil szervezetekkel, a „magyar házak” hálózatával stb. Mindenütt található egy-egy lelkes ember, aki, felmérve a helyi igényeket, vállalná a folyóirat terjesztését.

Őszintén gratulálok igényes és kitartó munkájukhoz! Eredményes szerkesztést és terjesztést kívánok a következő esztendőkből is!

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON: Azt gondolom, hogy a közvetlen találkozás az olvasóval lehet egy lap legnagyobb ünnepe. Munka az összes többi: az írás, a szerkesztés, a kinyomtatás, a forgalmazás. Az ilyen találkozók lerövidítik a távolságot egymás között.

BRAUCH MAGDA: Erre a kérdésre nem tudok válaszolni, mert való igaz ugyan, hogy a szerkesztőség közlési lehetőséget teremtett a partiumi és bánági szerzők részére is, de erről — és magáról a folyóiratról — ott inkább csak maguk a szerzők vesznek tudomást. Még azt sem merem tanácsolni, hogy — például — az Aradon még működő két magyar könyvesboltban népszerűsítsük a folyóiratot, mert mindkettő a bulvársajtóból tartja fenn magát, féltő, hogy már csak ideig-óráig. Az igényes olvasóknak Aradon és környékén nincs új könyvre pénzük. Mi, írók, saját, frissen megjelent köteteinket a könyvbemutatókon nagyrészt ingyen adjuk az arra érdemesnek talált olvasóknak. Azt viszont megígérhetem, hogy a rendszeresen működő Tóth Árpád irodalmi körünkben időnként bemutatom majd az *Erdélyi Toll* egyes számait, hogy az „írástudóknak” legalább tudomásuk legyen róla (ezt eddig is megtehettem volna).

FÜLÖP KÁLMÁN: Amint az a felmérésekből kiderül, nagy népszerűségnek örvend az *Erdélyi Toll* az egész világ magyarságának körében. A világ szinte minden országában olvassák és népszerűvé vált. Örvendek, hogy szerzői közé tartozom és verseimmel színfoltja vagyok Erdély irodalmának.

CSATÁNÉ BARTHA IRÉNKE: Az *Erdélyi Toll* jobb „fizikai” terjesztése érdekében sok író-olvasó találkozót rendeznék, ugyanakkor a hazai és határon túli könyvtárakkal való kapcsolattartást bővíteném, rendszeresíteném.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Minden új lapszám előtt igyekeznék minél erőteljesebb sajtójelenlétet biztosítani, esetleg rövid ismertetőket küldenék ki a szerkesztőségekbe a lap kínálatából, külön kiemelve a legfontosabb, legnagyobb érdeklődésre számot tartó részleteket. Ugyanakkor úgy gondolom, időszakosan megszervezett *Erdélyi Toll*-találkozók is segíthetnének az ünnepi hangulat megteremtésében.

TAR KÁROLY: Feltételezem, hogy az *Erdélyi Toll* méltó folytatásához nélkülözhetetlen az egyre nagyobb olvasótábor. Ehhez népszerűsítő rendezvényekre lesz szüksége, melyeket különféle művelődési intézmények és iskolák segítségével rendszeresíthet. Az erdélyi magyarság, ha szegényedik is, tudatosan áldozva, eltarthat egy olyan átfogó, múltbeli és jelenkori irodalmunkat nevelő célzattal szerkesztett folyóiratot, mint az *Erdélyi Toll*.

A gyermekeknek állandósított rovatra, véleményem szerint, különösen szükség van, mert az egykor európai hírességű Napsugár, személyi és anyagi szempontok miatt, megszűnt gyermekirodalmi lap lenni, s ha sajátosan erdélyi is, csak egy a többi magyar gyermeklapok között. Az Asztalos István által 1957-ben indított lap munkatársai, az író mellé állított aktivistán kívül, aki az alapító halála után átvette a főszerkesztői címet, mindnyájan költők, írók voltak. A *Szivárvány* címűnek tervezett, kicsiknek való lap nagy részét erdélyi gyermekirodalmi művekkel töltötték meg, kiterjedt munkatársi gárdával szerkesztették. Asztalos István, Sütő András, Méhes György, Kiss Jenő, Létay Lajos és sok már erdélyi alkotó írásai fémjelezték a lapot. Munkatársai közül kiemelkedők Bajor Andor, Kányádi Sándor, Bálint Tibor és Fodor Sándor és a lap képes arculatát teremtő, gyermekvilágot ábrázoló képzőművész közösséget alkotó Soó Zöld Margit. Ezt a hagyományt érdemes volna folytatnia az *Erdélyi Toll*nak, serkentve az oktatásban is hasznosítható gyermekirodalmi művek szerzőit, céltudatosan uralva a hazai gyermekirodalmi könyvek kiadását.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Negyedévi lapként az *Erdélyi Toll* nem versenyezhet a napilapok művelődési oldalain megjelent írásokkal a napi időszerűséget illetően. Ezért olyan írásokat kell tartalmaznia, amelyek nem a minden csoda há-

rom napig tart szóolás jelentésének szellemében keletkeztek. Vagyis: a hétköznapi eseményein, történésein túlmutató témákkal jelentkezve ragadhatja meg olvasóit. A szellem és az alkotás szabadságát kell kínálnia a szerzőknek és szellemi élményt minden olvasónak.

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Sajnos az igazi értékek terjesztése manapság anyagi szempontból általában ráfizetéses vállalkozás. Épp ezért, mint ahogy korábbi kérdésfelvetésben is céloztam rá, javaslom, hogy folyamatosan próbálkozni kell az anyagi háttér megteremtése érdekében, tehát javaslom, hogy pályázzanak és a média lehetőségeit kihasználva igyekezzenek minél inkább ismertetni a magyar emberekkel e folyóiratot. Mint civil szervezeti vezető, javaslom a civil szervezetek felé való nyitást is.

Sok erőt, egészséget és kitartást kívánok a szerkesztőség minden tagjának!

DEMETER ATTILA: Az irodalmi folyóiratok kiadása és terjesztése manapság egyértelműen nehéz, áldozatokkal, kockázatokkal jár. Hogy is lehetne ez másképp, amikor lépten-nyomon érezhető a társadalom kulturális leépülése? Nincs igazi igény az olvasásra, a szellemi értékekre. A médiapiacot elárasztotta a bővli. Az alacsony színvonal, az igénytelenség szinte mindenhol jelen van, és átragad a társadalom elég széles rétegeire. Ha a sajtótermékek egy részét nézzük (nem az irodalmi jellegűekre gondolok!), azt vesszük észre, hogy elvesztődik a valódi információ: nagyok és színesek a fényképek, a szöveg egyre rövidebb, gyakorta semmitmondó. Nagyobb közönsége van a bulvárnak és a harmadosztályú TV-műsoroknak, mint eddig bármikor, az úgynevezett valóság-show-k és a kétes minőségű, de nagy felhajtással és csillogással tálalt szórakoztató műsorok nézettsége az eget veri. Ilyen körülmények között a művészet és az irodalom iránt érdeklődők inkább csak szigetként foghatók fel a nagy tengerben. Mégis meg kell próbálnunk ezeket a szigeteket kiterjeszteni, és lehetőleg egymással összekötni. Ismerőseinket, kollégáinkat, gyermekeinket arra kell ösztönöznünk, hogy olvassanak, és minél több eszközzel tudatosítani kell a színvonalas szellemi táplálék fontosságát. Az *Erdélyi Tollat* bárkinek nyugodtan lehet ajánlani, gyerekeknek és fiataloknak is (annál is inkább, hogy a gyerekeknek külön fejezetet szenteltek). Az olvasás olyan élmény, amit sem a tévé, sem az internet nem pótolhat, olyan folyamat, amely során néhány pillanatig beleláthatunk az alkotó világába, vagy éppen úgy érezzük, hogy a szerző kitalálta gondolatainkat, amelyeket régóta őrzünk magunkban, de még sohasem volt alkalmunk közzétenni. A jelenlegi értékválság kellős közepén az egyén örülhet, ha szabadidejében néhány percre, órára elvonulhat, és gondot fordíthat lelki, szellemi életére, hogy elkerülje a teljes kiéget. Olvassunk és éljük át ezt az örömet! Megéri!

*

Ugyanebben a könyvben felvetődik egy általános, lap- és könyvkiadásra is érvényes kényes kérdéskör is, mely tulajdonképpen alapjául szolgál e kötet 7. feltett kérdésének: *A gazdasági válság és a mass media jelenléte mindennapi életünkben mennyiben befolyásolja a könyvforgalmat?* Idézek a válaszokból:

A széthúzás és szerzőfuttatás módszereit alkalmazó média jelentősége a romániai magyar irodalom alakításában

BEKE SÁNDOR: *Véleménye szerint a romániai magyar irodalom alakulásában/alakításában milyen jelentősége van az amúgy is széthúzó, más és más úton járó, egyéni vagy sajátos szerzőfuttatási/talalási módszereket alkalmazó mass médiának?*

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: A sajtó képviselőit Ady Endre a szentlélek lovagjainak nevezte. Ilyen embert nagyon keveset ismerünk, olvashatunk. Sok köztük — ugyancsak Ady minősítését használva — a percmemberke, aki a pillanatnyi megélhetésért, a kecsegtető pozícióért szinte bármit megtesz, leír. Az erdélyi magyar sajtó nagyon mélyre jutott. Annyira, hogy innen talán már csak fenebb lehet jutni, mert nincsen alább. Ördögi kör: ezért sincsen rangja a sajtóban megjelent, elhangzott szónak. Manapság szinte egyik napról a másikra újságíró lehet bárki, anélkül, hogy legalább valamennyire helyesen tudna írni, beszélni magyarul. Vagy lenne saját véleménye, amit nem mások adnak a szájába. Ilyen körből nyilván kevés olyan személyiség emelkedhet ki, aki felelősséggel viseltetne az olvasóval, hallgatóval, nézővel szemben, és kellő alázattal szolgálná a közös ügyet.

BRAUCH MAGDA: Ehhez nem tudok hozzászólni, bár a „széthúzást”, a szerzők sajátos „futtatásának” módját az utóbbi években észrevettem, de ehhez az anyaországi média is hozzájárul (ha jól értem a kérdést).

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Az 1. kérdés c.) pontjára vonatkozóan az a véleményem, hogy a média sajnálatos módon elég egyoldalú, párt- és egyéb csoportérdekek szerint osztályoz. Egyeseket elhallgattatnak, míg másokat érdemtelenül kitüntetnek figyelmükkel. Itt el kell mondanom, hogy csak Bölöni Domokos barátomtól tudtam meg, néhány évvel ezelőtt, hogy létezik az *Erdélyi Toll* folyóirat, amelyet azóta nagy szeretettel olvasok. Olvasgatom ugyanakkor a *Székegy Útkereső* lapjait és ott is sok értékes dologra lelek.

POMOGÁTS BÉLA: Természetes dolog, hogy a tömegtájékoztatásnak igen fontos szerepe van a közélet és a kultúra, ezen belül a szépirodalom közvetítésében, sőt befolyásolásában. Végül is ez az intézményrendszer teremt összeköttetést a kultúra létrehozói és a kultúra fogyasztói között. Abban sem látok kivetnivalót vagy problémát, hogy a kulturális élet közvetítőrendszere szellemi, politikai, ideológiai tekintetben igen megosztott, és ez a megosztottság időnként vitákhoz,

akár hevesen artikulált nézetkülönbségekhez vezet. Mindez a kulturális élet szokásos és törvényszerű következménye, és az ilyen irodalmi vitáknak nagy hagyománya van a magyar kultúrában, akár a 19. század irodalmára, akár a 20. század első felének szellemi életére gondolok. A probléma tehát nem abban van, hogy különböző irányzatok és intézmények versengenek vagy éppen vitatkoznak egymással, hanem abban, hogy ezek a viták időnként olyan módon fajulnak el, hogy elveszítik valódi értelmüket és erkölcsi tartásukat. Az erdélyi magyar szellemi életben is mindinkább található ilyen nézeteltérések és viták. Megjegyzem, hogy ezek nem ritkán a magyarországi hasonló viták mintájára, sőt ezek ösztönzése, netán kezdeményező tevékenysége által alakulnak ki az erdélyi magyar szellemi életben. Úgy gondolom, hogy a magyarországi kulturális és politikai ellenségeskedésnek, amelynek tünetei ma már időnként rendkívül veszedelmes fejleményekre világítanak rá, nagyon ártalmas következményeit tapasztalhatjuk Erdélyben. Az erdélyi magyar hagyomány korábban, például a két világháború közötti korszakban, inkább az érdekek egyeztetésére, a meglévő, természetes eszmei ellentétek kiegyenlítésére és a szellemi erők összefogására mutatott példát. Ennek a gyakorlatnak volt meggyőző és, mondhatni, klasszikus példája az *Erdélyi Helikon* körül gyülekező írói közösség története és tevékenysége. A marosvécsi Helikon írói között is voltak időnként éles nézetkülönbségek, hiszen ez az írói közösség eszmei és politikai tekintetben nagyon sok, alkalmanként egymással szemben álló változatot mutatott. Reményik Sándor konzervativizmusa, Kós Károly népi ideológiája, Kuncz Aladár európai liberalizmusa, Makkai Sándor protestáns megújulásra törekvő elképzelései, vagy éppen a székely írók, például Tamási Áron radikalizmusa, természetesen a gondolkodás és a politikai elképzelések más-más pályáit jelölték meg. Mindennek ellenére a Helikon írói természetes módon tudtak összefogni egymással, és egy olyan erdélyi magyar szolidaritást alakítottak ki, egy olyan irodalmi szolidaritás példáját mutatták fel, amely ma is minta lehetne nemcsak az erdélyi magyar szellemi élet, hanem a magyarországi közélet számára is. Meggyőződésem, hogy a magyar történelemnek és irodalmi múltjának vannak olyan hagyományai, amelyeknek életben tartása ma is szükséges és hasznos volna, és elszomorít az, hogy ezeket a hagyományokat időnként veszélyeztetetteknek látom. Véleményem szerint a magyarországi politikai élet mesterségesen keltett konfliktusai és a konfliktusokat övező szenvedélyek Erdélybe történő exportálása igen veszélyes lehet és az erdélyi magyar nemzeti közösség megbomlásával járhat együtt. Ez nem lehet érdeke sem a magyarországi, sem az erdélyi magyar közéletnek és stratégiának. Ezért véleményem szerint erősíteni kellene a megegyezésnek, az eszmei kompromisszum-keresésnek azt a hagyományát, amely a marosvécsi íróközösséghez, az *Erdélyi Helikon* című folyóirathoz, az Erdélyi Szépművészek Céh elnevezésű könyvkiadóhoz fűződik. Örömmel mondhatom, hogy az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó és az *Erdélyi Toll* című folyóirat, mint irodalmi intézmény, nem egyszer mutatja a kiegyenlítésre való törekvésnek

ezt a szép erdélyi hagyományát, és ezeket a törekvéseket innen, Budapestről is, csak üdvözölni lehet.

KISS LEHEL: S hogy mi a véleményem az „egyéni vagy sajátos szerzőfut-tási/találási módszereket alkalmazó mass médiának a romániai magyar irodalom alakulásában/alakításában” játszott szerepéről? Abban, hogy az irodalom arculatáról az egyénekből, illetve a populáris szférában milyen kép alakul ki, kétségtelenül meghatározó szerepe van. Ha például egy bizonyos réteghez tartozó szerzőgárda tagjainak neve, képe, műve köszönt a gyanútlan emberre minduntalan, hajlamos lenne azt gondolni, hogy ma az irodalom ebből, és csakis ebből áll. Azonban, hogy milyen valójában a mai romániai magyar irodalom, azt nem a mass média ereje, nem a reklám, nem a kritika, nem is az olvasói ízlés dönti el, hanem — Kányádit szabadon idézve — az idő próbája.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Nem hiszem, hogy hosszú távon alakítani tudná a mass média a romániai magyar irodalom arculatát. Az igazán értékes, időtálló alkotások akkor is megmaradnak a köztudatban, hiszen újra meg újra meg tudják szólítani a mindig új, változó olvasót, amikor a szerző „sztárolása” rég lecsengett, ha pedig mulékony az üzenet, a legdíszesebb csomagolásban kínálva is előbb-utóbb elkallódik.

JÓZSA MIKLÓS: A mass media szerepéről érdemben nem tudok szólni, csupán a kolozsvári *Szabadság*, és a *Nyugati Jelen* ezirányú tevékenységét ismerem. E két lap sokat tett és tesz jelenkori és múltbeli irodalmunk népszerűsítése érdekében. Hiányolom azonban az egyes rangos kiadványok sűrűbb jelenlétét az olvasók körében. Úgy érzem, hogy az egykor (még a diákjaim közt is) nagyon népszerű folyóiratok kicsit elszigetelődtek az olvasók nagyobb tömegétől, szerzőik mintha csak „maguknak írnának”. Nem arra gondolok, hogy színvonalukkal leereszkedjenek az átlag műveltségűek szintjére, hanem arra, hogy jöjjenek le közénk és mutassák meg magukat, keressék a személyes kapcsolatot az értelmiségi körökkel. Nézzék meg, hogy hány olvasójuk van például egykori iskolámban (ahol több mint kétszázan olvasták valaha egyik irodalmi folyóiratunkat) vagy bárhol, ahol a szép szó termékeny talajra találhat. Ebben a vonatkozásban a mass médiának is nagyobb szerepe kéne legyen!!!

FÜLÖP KÁLMÁN: Természetesen a romániai magyar irodalom alakulásában nagy szerepe van a mass médiának is. Szerepét az sem homályosítja el, hogy több irodalmi lap és folyóirat van Erdélyben. Mindeniknek megvan a maga szerepe Erdély irodalmában. Erdély irodalma tehát él és jelen van az erdélyi magyarság életében, de jelen van a világ magyarságának életében is.

DEMETER ATTILA: Ahogyan neve is érzékelteti, a tömegtájékoztató — mass media — nagy tömeget szolgál ki, ezért gyakran megosztó. A széthúzás, a sajátos útkeresés, és az a mód, ahogyan a szerzőket ismertetik, futtatják, elsősorban anyagi okokra vezethető vissza, de ez gyakran összekapcsolódik az „ideológiai” kötődéssel. Ezért is dicséret illeti azokat a kiadókat, folyóiratokat, szellemi műhelyeket, amelyek nehéz körülmények között is megőrzik arcukat, átmentik az igazi értékeket, magyarul: teszik a dolgukat. Ezekkel ellentétben, a bizonyos köröknek és érdekeknek megfelelni akaró írott sajtó, rádió vagy televízió elkerülhetetlenül kitermel magából olyan egyéneket, akikre nem minden esetben lehetünk büszkéek, mégis magasan „jegyzik” őket az éppen létező konjunktúra miatt. Ilyenek mindig lesznek (van példa rájuk határon innen és túl), attól függetlenül, hogy a tömegtájékoztató milyen irányba fejlődik majd. Ez mindig komoly erkölcsi kérdéseket vet fel. Az íróársadalomnak ezért egységesebbé kell válnia, és figyelmeztetnie kell a közvéleményt. Összességében véve, mégis azt mondom, hogy derűlátóak lehetünk, mert nagyon sok jó szerzőnk van, így az igazi értékek felszínre kerülnek, és hosszú távon fennmaradnak az előbb említett tényezők ellenére is. Derűlátóak lehetünk azért is, mert léteznek olyan szellemi műhelyek, kiadók, ahol a pártatlanság és az alkotók szabadsága a legfontosabb.

BARABÁS ISTVÁN: Hogy milyen jelentősége van a más-más úton járó médiaszerek széthúzásának? Azonnali jelentősége az, hogy ideig-óráig kapóssá teszi a szereplőket, mert a közönség szereti a pletykát, civakodást, odamondásokat. Ha azonban távlatilag nézzük, a kérdésben szereplő széthúzásnak semmifajta jelentősége nincs. Csak a Mű marad fenn, a sértések és sértődések, szurkálások és sebek feledésbe merülnek. Kit érdekel ma, hogy Kazinczy és Batsányi, Petőfi és Vörösmarty, Ady és Kosztolányi, Szabó Dezső és Tamási Áron, Sütő András és Szabó Gyula között időnként milyen viták, nézeteltérések vetettek szikrát?

BARCSAY ANDREA-KRISZTINA: Hogy van szerepe, az biztos, pl. amikor elindul egy írói „trend”, egy bizonyos kifejezési mód, stílus, tematika, sokan csak azért preferálják azt, mert az a menő. Én soha nem tudtam volna azonosulni olyan értékekkel, amelyeket nem tudok felvállalni, így inkább nem írtam egy ideig.

Eléggé jelentős szerepe van, arra talán nincs rálátásom, hogy milyen mértékben, mert nem tudom figyelemmel követni az Erdélyben megjelenő összes sajtóterméket, de az tagadhatatlan, hogy alakítja. (Itt hozzátenném, hogy elég problematikus a terjesztés, még a könyvek esetében is, még a könyvtárakba sem jutnak el a kortárs erdélyi írók művei, ami elég sajnálatos.)

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON: Egy helyütt, egy interjúban érdekesnek mondható véleményt fogalmazott meg Kovács András Ferenc, amikor rácsodálkozva állapította meg, hogy itthon, Erdélyben öt irodalmi-művelődési folyóirat van: „van a Várad, a Helikon, a Korunk, a Székelyföld, a Látó.” 2011-ben, ami-

kor Kinde Annamária és Szűcs László faggatódzott, azért már nyugvást ki lehetett volna egészíteni hétre-nyolcra a számot. Az udvarhelyi *Erdélyi Toll* már élt, és nem a semmiből, hanem egy tízesztendő lapcsinálás tapasztalatából született meg (a korábbi *Székely Útkereső* utóda), magánkezdeményezésből, ahogy az aradi *Irodalmi Jelen* is. És más lapok is élnek, megjelennek. És van olyan is — bár ritka —, nincs mögöttük állami, pályázati vagy megyei tanácsi finansz! Ezt ki kell mondani. Méltányolni kell a törekvést. Maga Kovács András Ferenc (engedtesék meg így) is csodálkozva ámul el a felsoroláson. „Ennyi? Öt lap?” Azt gondolom, annyi lapra van szükség, ahányat olvasnak, ahánynak a megjelenésére várnak, amelyek létezéséért drukkolnak az olvasók. Az, hogy a fizetéses, hivatali apparátussal rendelkező szerkesztőségek milyen motivációs alapokból táplálkoznak, nem tisztem taglalni, nem az én dolgom. Azt azonban el kell mondani, hogy nem venni észre a többiek törekvéseit, nemcsak luxus, veszélyes is. Nekünk itthon, Erdélyben minél szélesebb szcénumon kell láthatóvá tennünk magunkat, ez a feladatunk... mert vagyunk. És még valami: minden áron minőség, az anyanyelv tisztasága, az értékközvetítés, a hűség és a megmaradás érdekében (higgyék el, nem nagy szavak ezek, bár a posztmodern nem tolerálja).

A folyóiratok nyújtotta közlési lehetőségekre hatnak a fent elmondottak. Tisztelet a kivételnek. És a közlési lehetőségek segítenek az íróvá érésben. Nem lesz mindenki író, akinek megjelenik egy írása valahol, de ami megjelenhet, annak meg kell jelennie. Bárdos László irodalomtörténész a kanadai *Kaláka* című online szépirodalmi folyóiratban ezt írja, „egyetlen művészet sem csupán a nagyokból táplálkozik. Ők sem nőhetnének meg a kisebbek nélkül, az irodalomtörténet folyamatosságát ezek az utóbb kevéssé ismert vagy elismert szerzők tartják fenn”. Aki még nem olvasta, íme, gondolkodhat rajta. Nem a minőségtelen művészet mellett tör pácát, csak a nem egyenlők mellett, akik nélkül nem kerek a kerek. Hiszen mindennek csak valamihez viszonyítva van-lehet értéke, minősége.

A TULAJDONKÉPPENI KÖNYVTERJESZTÉSÉRŐL

Beke Sándor: *Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó és szellemi műhely húszéves évfordulóján*. Beszélgetés írókkal, költőkkel, irodalomtörténészekkel, egyetemi tanárokkal és szerkesztőkkel XXI. századi erdélyi könyvkiadásról, sajtókiadványokról, irodalomról, könyvterjesztésről. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll. Székelyudvarhely, 2012 című interjúkötetnek tárgya a következők voltak: *Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó 1991–2012 között megjelent kötetei, Székely Útkereső. Irodalmi és művelődési folyóirat, Székely Útkereső Kiadványok, A Székely Útkereső Kiadványok bibliográfiája, Erdélyi Toll. Irodalmi és művelődési folyóirat*. Ezt követte a *Sajtókiadványok* című fejezet, melyben beszélgetések folytak az 1990–1999 között megjelent *Székely Útkereső* folyóirat szerepéről, szellemi örökségéről, s az 1989 utáni periódusban az erdélyi

szerzőknek publikálási lehetőségként nyújtott alkotói segítségéről, és a 2009-től Székelyudvarhelyen megjelenő *Erdélyi Toll* című folyóiratról — az egész magyar nyelvterületre kiterjedő objektív és pártatlan „írott szellemi bástya”-ról. A II., *Könyvkiadás* című fejezet első alfejezetében az *Erdélyi Gondolat Könyvkiadó 20 éves könyvterméséről*, a második alfejezet pedig az *Erdélyi könyvkiadásról* értekezik. A III. fejezet bepillantást enged az *Erdélyi könyvterjesztésbe*, ahol az interjúalanyok nyíltan, objektíven és őszintén nyilatkoztak e témáról.

A kötet interjúalanyai: Albert-Lőrincz Márton, Barabás István, Bertha Zoltán, Bölöni Domokos, Brauch Magda, Buksa Éva-Mária, Csire Gabriella, Demeter Attila, Jakobovits Miklós, Málnási Ferenc, P. Buzogány Árpád, Pomogáts Béla, Ráduly János.

A könyvesboltokban történő könyvterjesztésről

BEKE SÁNDOR: *Milyen tapasztalatai vannak az erdélyi könyvesboltokban történő könyvterjesztéssel kapcsolatosan az 1989 és 2000 közötti és a 2000 utáni években?*

BÖLÖNI DOMOKOS: A könyvterjesztés fogalma mára elavult. A könyvet már nem terjesztik, hanem terítik, mint a drogot, ha ügyesek a kereskedők. (...) A könyvpiac cápái a kiadók és a könyvkereskedők, mögöttük lapulnak a kormánytámogatás dzsungeljében a különböző alapítványok, és mindenik leföli magát. (...)

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Az utóbbi húsz esztendőben fokozatosan romlott a könyvterjesztés minősége. Egyrészt elárasztották a piacot az olcsó és innen-onnan másolt, ám hangzatos című könyvekkel, amelyeket jó pénzért megvásárolva az olvasónak száználmas véleménye alakul ki a jelenkori könyvkiadásról. Nagy hátrány, hogy a könyvüzletek száma fogy, ám ennek piaci okai vannak. Mégis a terjesztők nem szégyellik egyre nagyobb, 50-65 %-os árréssel továbbadni egy könyvön.

JAKOBOVITS MIKLÓS: A legfontosabbnak tartanám az író-olvasó találkozót (a könyvesboltokban is). (...)

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON: A könyvterjesztés katasztrofális. Szinte azt is mondhatnánk, hogy magának ír az ember, magának ad ki könyvet, mert magának kell gondoskodnia arról, hogy a könyv eljusson az olvasóhoz. (...) Érvényes a fenti megállapítás mind a szépírói, mind a szakmai művekre, legyen szó szerzői vagy támogatott finanszírozású könyvekről. A könyvterjesztésnek ma két módzata terjedt el: sarokról sarokra járkálsz könyveiddel egy-egy könyvbemutatóra, ahol eladsz, illetve beadod a könyvesboltokba, ha kell nekik. Első esetet vagy vállalod, vagy nem. Ha némely „könyváruda” (mintha dohányáruda) vállalja a ter-

jesztést (5-6 példányonként), a szerzői munka értékét semmibe veszik, csak azért, hogy a kereskedőnek megérje foglalkozni vele, az eladhatóság reményében. A könyvesbolt minimum 30 %-os forgalmi nyereséget kalkulál, de vannak, akik ennek dupláját, sőt. (...)

BARABÁS ISTVÁN: A jó könyv mindig gazdára talál, a gazda is a jó könyvre. Mégis, hiányzik egy központ, egyfajta őrtorony, amely értékítélet nélkül informáljon: hol, mi jelenik meg, miről szól, hol, milyen áron lehet hozzájutni?

BALÁZS SÁNDOR: A könyvterjesztésről általában (...) igen rossz a véleményem. Vannak ugyan könyvesbolti rendezvények, könyvbemutatók — néha egymást érik, s így a „sok” a telítettség érzése miatt visszajára fordul —, hiányzik azonban a sajtóban az egyes művek kellő beharangozása, a figyelem felkeltése. A recenzió igen hasznos műfaj, de ezt sem használják ki kellő mértékben az újságjaink, lapjaink.

BRAUCH MAGDA: (...) Az erdélyi könyvesboltok — magam inkább a két aradi, magyar könyveket forgalmazó boltról tudok érdemben nyilatkozni — semmiképpen sem nyújtanak elegendő lehetőséget a könyvterjesztésre. (Sokszor beszélgetek erről mindkét eladóval.) A vásárlók zöme a magyarországi bulvársajtó termékeiért látogatja a könyvesboltokat, amelyek ebből a forrásból — és nem a könyveladásból — tartják fenn magukat, ideig-óráig. Jóllehet e két könyvvaruda a város magyar értelmiségének amolyan találkozóhelyévé vált — ami örvendetes tény —, könyvet csak kevesen és azok is ritkán vásárolnak. Ennek két oka van: anyagi (az ide látogatók zöme nyugdíjas, akiknek van idejük itt „kaszinózni”, de az anyagi lehetőségeik korlátozottak) és az a természetes körülmény, hogy a kínált könyvek jelentős részével már rendelkeznek házi könyvtárukban, vagy ha nem, akkor a megyei könyvtárat látogatják szorgalmasan. Következésképpen a könyvnek a könyvesboltban történő forgalmazása semmiképpen sem elegendő a művek népszerűsítésére és eladására.

SIPOS ERZSÉBET: Ami a könyvterjesztést illeti, nos, az igencsak betegeskedik. Kívülállónak nehéz elemezgetni ennek az okát, de minden bizonnyal az igen szerteágazó. Közülük való az elektronikus média térhódítása, a kapcsolatteremtés (kiadók és könyvesboltok között) gyenge lánc, az önkéntes terjesztők hiánya, az olvasók számának apadása, nem utolsósorban a lakosság elszegényedése okozza a legtöbb bajt. Orvoslására főleg az anyanyelvi iskolák, az érdekvédelmi szervezetek és a civil szervezetek vállalkozhatnának. Szerintem ők építhetik ki a legrövidebb utat az olvasók felé.

Bolti forgalmazás = biztos megmaradás?

BEKE SÁNDOR: *Tapasztalata szerint a könyv boltban történő forgalmazása jelenthet-e kizárólagos lehetőséget a megmaradásért küzdő könyvkiadóknak, vagy magának a napvilágot látott műnek?*

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Egyértelműen nem.

BALÁZS SÁNDOR: Ez húsba vágó, hiszen arra kérdez rá, vajon a könyvek bolti árusítása *kizárólagos* lehetőséget jelent-e a könyvkiadóknak a megmaradásért folytatott küzdelemben. Szerintem nagy baj van akkor, ha a megmaradás ügye a *végponton*, az üzleti árusításon dől el. Ez sokkal ezelőtti probléma. Kezdődik mindenekelőtt azzal, hogy a kiadók rendelkezzenek-e kellő anyagi fedezettel a könyvek megjelentetéséhez. Ez szerintem előbbre való még annál is, hogy legyenek magas színvonalon megírt kéziratok. Szent meggyőződésemmel ugyanis, hogy Erdélyben nagyobb „mennyiségben” élnek kitűnő magyar írók, mint a könyvkiadáshoz szükséges „valuta mennyisége”. A könyvüzleti eladási dilemmától tehát visszafelé kell lapozni, egészen addig, hogy a könyvnyomtatásra vállalkozó közösségek milyen pénzalappal rendelkeznek, s hogyan lehetne bővíteni ezt. (...) De visszautalva a fentebb kiemelt szóra: nos, *kizárólag* a bolti árusításból aligha lehet remélni a megmaradást.

BÖLÖNI DOMOKOS: A könyvek máris kiszorultak a boltokból, Marosvásárhelyen egymás után szűntek meg az ilyen vállalkozások. Baráti vagy egyéb kapcsolatok alapján iskolákba, templomokba viszik könyveiket a kis kiadók, így próbálnak talpon maradni. A nagy kiadók saját hálózattal rendelkeznek, és mindenféle támogatással biztosítják fennmaradásukat. Lehet, hogy országos ügyé válik, a mindenkori kormányok gondja lesz megint a könyvellátás, és akkor ismét állami biznisszé dagad, csakúgy, mint a tankönyvkiadás és -eladás, amely (tisztelet a kivételnek!) jobbára máris a tehetségtelen, de jó kapcsolatokkal rendelkező, ügyesen forgoló pedahiénák dús vadászterülete.

BEKE SÁNDOR: Bölöni Domokos válaszában első mondatát az alábbi észrevételekkel, gondolatokkal toldanám meg. Jelen pillanatban Erdélyben nem létezik egy olyan magyar könyvterjesztő bolt/hálózat, mely objektív módon kezelné a romániai magyar könyvkiadók által kiadott könyvtermést. Vagyis azt, hogy a sajtó, az irodalomkritika, az erdélyi értelmiségi elit, a széles olvasóréteg által is pontosan követhetően könyvespolcra helyezze és terjessze a megjelent könyveket. Egy ilyen könyvterjesztői hálózatra, mely még most is működik, volt már példa, a csíkszeredai központú, s Erdély többi városaiban is elismert és jól működő Corvina könyvterjesztő. Azonban az ilyen és hasonló könyvterjesztők jól megszervezett hálózatát az alkalmazottaikból kiválók — külön könyvesboltot alapítva — felaprózhatják.

Ez a jelenség jól ismert a mindennemű terméket tálaló „bolti” világban: a kiépített hálózatot vagy a saját alkalmazottak tehetik tönkre vagy a szemfüles szomszéd boltos lesi le lépésről lépésre, termékről termékre. Itt, a termék-megteremtő, -létrehozó mozzanat után, amikor az áru készen van, és eladásra kerül, a kereskedői világ legaljasabb íratlan törvényei érvényesülhetnek. Itt nem számít a végzettség, a tudás, az olvasottság, az alkotói teremtő munka, a késedelem nélkül lépésről lépésre befizetett illetékek, adók, ebben a kereskedői világban a félanalfabétáktól a pár osztályosokig, a pár osztályosoktól a két egyetemet végzettekig mindenki egyforma, ezért tettük/tesszük fel nap mind nap számtalanszor ezt a kérdést: ebben a „piaci” világban van-e törvény, van-e ember, van-e Isten? S hogy az egészséges konkurencia jóhiszemű emberi törvényein túl, van-e olyan része az üzletnek, a piacnak, mely valamilyen határt ismer?

(...) Számít, hogy ki kihez tartozik, ki merre tart, ki kinek a barátja, ki kinek az ismerőse? Például eszerint kerekedik majd ki az üzlet is: a könyvpénz támogatásban részesült tanárt hova, melyik könyvesbolthoz irányítják vásárolni?

Hogy melyik könyv megy a legjobban? Hamar kiderül: ebben az esetben a pénzhajhász rivális hasonló színű és témájú könyvvel zavarja meg a már befutott könyvcímet. Itt már nem az ismertebb erdélyi kiadóinkra gondolok, hanem azokra, akik e kiadóknak a munkáját egyéb meggondolásból vagy/és anyagi haszonért hivatottak megzavarni. Mindegy, hogy milyen a szerkesztése az ilyen amatőrök által megjelentetett kiadványnak, az is mindegy, hogy mennyire olvasható a szöveg, hogy soronként vagy kétsoronként, legjobb esetben bekezdésenként hemzsegnék benne a mondat szerkesztési vagy helyesírási hibák. Az is mindegy, hogy sok esetben se a szerkesztő, se a lektor nincs feltüntetve. A könyvszakma minimális törvényeit be nem tartva lepik el az erdélyi magyar könyvpiacot is a förtelmes, igénytelen kiadványok. A lényeg az, hogy a hazai vagy a határon túli televízióban reklámozott könyvhöz, vagy a szájhagyomány útján megvásárlásra javasolt kiadványhoz hasonlítson a „remekmű”, s így tévessze meg a naiv, könnyen félrevezethető könyvbarátot.

A figyelmetlen olvasók másik hibája az, hogy kényelmükben még arra sem képesek, hogy az egymás mellett létrejött boltok ugyanazon termékeinek megnézzék az árát, s csak azután vásároljanak, mert az egyiknél egy áron, a másiknál akár 30 %-kal drágábban vásárolja meg a könyvet. De addig jó, amíg nem számít, hogy mennyibe kerül a kiadvány, mert a magyar embernek akkor bizony „jól telik az esztendeje”, élete: a médiában hangoztatott és a való világban sokak által tapasztalt gazdasági válság csak amolyan népi tréfás szóbeszéd neki. Bár így lenne!

BARABÁS ISTVÁN: A bolt nem lehet kizárólagos terjesztő és szerencsére nem is az. Postai rendeléssel, piacokon, mozgó standokon, egyházi intézményekben is árusítanak könyvet, a kiadók üzletelőinek találékonyságától függ, hogy termésük milyen utakon jut el a fogyasztóhoz.

CSIRE GABRIELLA: Szerintem könyvvásárok, kulturális rendezvények és nem utolsósorban író-olvasó találkozók nyújtanak leginkább alkalmat a hatékonyabb könyvterjesztésre. A gyermek- és ifjúsági irodalom, természetesen, kelen-dőbb, mint például egy szociográfiai tanulmánykötet vagy néprajzi monográfia. De már ezen a téren is zsugorodik a kereslet, a kínálat viszont (örvendetesen) nő. Az okok jól ismertek: az anyagi romlás meg a tévé, videó és világháló elvonó hatása. Hiszen a gyermek-honlapok bőven kínálnak mesét, játékot, rajzfilmet, „mi szem-szájnak ingere”. S ha belegondolunk abba, hogy kiskorú gyermekének a szülő a kínálatból kiválaszthat akár egy tündérmesét vagy tréfás mesét, helyben kinyomtathatja, és máris kezében tartja a felolvasásra kínálkozó esti mesét, elbizonytalanodunk. Az olcsó áron forgalmazott videokazetták pedig a klasszikus gyermek- és ifjúsági irodalom legnépszerűbb alkotásait is hozzáférhetővé teszik, s ezzel ki is ütik a jóval drágább meséskönyveket. (...)

DEMETER ATTILA: A könyv boltban történő forgalmazása ma már nem jelenthet kizárólagos lehetőséget a megmaradásáért küzdő könyvkiadónak, mert a magaskultúra hívei egyre kevesebben vannak. Ezért iskolákban, standok révén is kell terjeszteni, akár más eszközökkel is, és egyre több terjesztési módozatot ki kell találni (és ki kell próbálni).

A könyvterjesztő kiadót és terméket futtató szerepköre

BEKE SÁNDOR: *Véleménye szerint a könyvterjesztők mennyire befolyásolhatják egy-egy kötet, könyvkiadó vagy szellemi műhely „futtatását”?*

BÖLÖNI DOMOKOS: A könyvterjesztők csak akkor játszanak szerepet egy-egy könyv felfuttatásában, ha legalább akkorkák, mint a budapesti Alexandra. Erdélyben azt látjuk, hogy egymást érik a könyvbemutatók, megjelenik nagyjából ugyanaz a „törzsközönség”, többnyire nyugdíjasok, akik azért jönnek, hogy ha már nem tudják megvenni, legalább ismerjék meg a szerzőt és művét, aztán rokonok, barátok, ismerősök, hivatalos meghívottak... Lezajlik a „buli”, dedikálás, koccintgatás, végül megkérdezem a szerzőtől, hogy ugyanbizony hány kötetet adott el, és megsavanyodik a szájában a nemes ital. A novemberi könyvvásáron az egyik legnevesebb irodalomtörténészt is odaültette dedikálni büszke kiadója. Ott ücsörgött a jobb sorsra érdemes tudományos személyiség, elárvultan. Egyetlen kötetet sem vásároltak, így nem is dedikált senkinek.

BARABÁS ISTVÁN: A könyvterjesztőnek módjában áll futtatni a kiadót, ha van, mit futtatnia. Ilyen vonatkozásban a könyvtárosok szerepéről sajnos kevés szó esik nálunk, pedig nagymértékben függ tőlük, hogy egy-egy új könyv sikert arasson, vagy a feledés homályába merüljön.

DEMETER ATTILA: A könyvterjesztők érezhetően befolyásolhatják a könyvek, könyvkiadók vagy szellemi műhelyek futtatását. Elsősorban a lelemény és a kitartás a fontos, de nagy szerepet játszik az olvasók válasza is az adott időszakban (a kiadott művek időszerűsége), egyszóval az adott művek fogadtatása, nem utolsó sorban pedig a művek népszerűsítési foka.

A legrövidebb útról — az olvasó felé

BEKE SÁNDOR: *Ön szerint melyik az erdélyi magyar könyv legrövidebb és leghatásosabb útja az olvasó felé?*

JAKOBOVITS MIKLÓS: Elsődlegesnek érezném az emberi közvetlen kontaktusok élő sugárzását, mert ez visz igazán közel a művészet, az irodalom művészi lényegéhez.

BALÁZS SÁNDOR: A fentiekből aforisztikus rövideggel ki lehet hámozni, mi szerintem az erdélyi magyar könyv legrövidebb útja az olvasóhoz: 1. állomás: A szerző megírja a kéziratot, bár amikor a billentyűket pötyögtetni kezdi, még nem tudhatja, vajon ebből valóban könyv lesz-e; 2. állomás: A kiadóhoz eljuttatott szöveget megpályáztatja a szerkesztőség (feltéve, ha maga a vállalkozás nem rendelkezik megfelelő mennyiségű tőkével); 3. állomás: A kapott segítségből (amennyiben elegendő, ha nem, akkor más, talán saját hozzájárulással) kifizeti a költségeket, a szerkesztőktől, korrektoroktól a nyomdászokig; 4. állomás: Megindul a mű körüli zajcsapás, a reklámozás; 5. állomás: A könyvek a teherszállítás közlekedési szabályait betartó gépkocsikon eljutnak a boltokba; 6. állomás: Itt kerül most már tapinthatóan közvetlen kapcsolatba a könyv a vevővel, s ha a kötet (persze az előzetes behangozás nyomán is) megnyeri az olvasó tetszését, innen már egyenes az út az éjjeliszekrény olvasólámpája alá. Ki ne tudná, hogy ezen a pofonegyszerű pályán kerül a könyv a fogyasztóhoz? Egyvalami, ami talán többletfigyelmet érdemel: ez a szimplának tűnő vonal egymásba fonódó láncszemekből áll, ha közülük bármelyik meggyengül, az magának a láncolatnak meghibásodásához vezet.

BÖLÖNI DOMOKOS: Az erdélyi magyar könyv legrövidebb és leghatásosabb útja az olvasó felé az, amelyet magam is választottam, amíg jutott rá pénzem. A laptól, melynél dolgoztam, évente kaptam némi juttatást, nyereségrészesedést (ez még a nagy krízis beállta előtt volt így). Az összeg egy része a családot illette, a másik résszel megkerestem szövegszerkesztő barátomat, az megmaszek kiadó cimboráját, aztán hármasban kihoztunk egy-egy könyvet, és a példányokat eljuttattam olyan személyekhez, akiről tudom, hogy elolvassák, egyikük-má-sikuk még talán ír is róluk. A többivel néha kiruccantam kisvárosokba, nagyközségekbe, és találkozókon kínáltam eladásra. Az eladásból többnyire aján-

dékozás lett, úgyhogy egyetlen fillér hasznom sem származott a „vállalkozásból”. Az alacsony példányszám és a nem túl igényes kivitelezés ellenére viszont a könyv eljutott ahhoz a szűkebb „célközönséghez”, amelynek tulajdonképpen írok.

Ez persze nem igazán járható út — csak szomorúságos alkalmi változata a boldog emlékezetű Szilágyi Domokos ama mondásának, amely szerint két ember közt a legrövidebb út az egyenes beszéd.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: (...) Talán egyszer ismét lesz országos könyvterjesztő hálózat ebben a furcsa országban. Az alkalmi (falu- és városnapok, fesztiválok stb.) könyveladás azért nem megoldás, mert a tömeg ilyen alkalmakkor a sör helyett úgysem vesz könyvet. Aki célzatosan keres, az vagy a világhálón való keresgélésnél köt ki, vagy jobb esetben (városon) könyvtárból kölcsönzi ki azt, amit szeretne elolvasni.

Másrészt a kritika is nagyot mulaszt, amikor nemhogy feladatát betöltené, vagyis az újonnan megjelentetett irodalmi, tudományos stb. munkákat értékelné, bírálná, és a lapokban az olvasóval ismertetné, hanem éppen elhallgat művet, de nem bocsánatos dolog, hogy szerzőket is. Olvasóként, szerkesztőként, tollforgatók ismerőseként azt is tudom, hogy ezt néha felülről súgják, tehát a sajtó függetlenségén is erőszakot tesznek néha... Lelke rajta, aki az ílyet megírja, vagy aláírja. Alja újságíró, kritikus mindig volt és mindig lesz. Csak arra nem gondolnak, hogy az esetek legalább egy részét megírják, valamikor nyilvánosságra is hozzák... Itt tartva, azt is tudva tudjuk, hogy középszerű, illetve néha csapnivalóan rossz írásművekről ismerős, barát, lekötelezett újságíró, szerkesztő stb. dicshimnuszokat is zeng, és nem kerül, aki helyretenné a dolgokat. Ilyen „mintha-irodalmat” pumpálnak lufivá, dicsőítenek végtelenségig, minden szerénység és realitás nélkül. A szuperlatívuszok már nem is elég kifejezőeszközök a nyaló újságíróknak, kritikusoknak, szerkesztőknek.

A recept a régi, hiszen elődeink már tudták: a szerző megírja munkáját, a kiadó akkor adja ki, ha értékesnek és maradandónak tartja, a kritikus ismertetőt, kritikát ír róla, a könyvkereskedő eljuttatja az olvasóhoz, hogy meg is lehessen vásárolni. Ha a láncban mindegyik szem nem torzult volna el már régen, akkor olvasó is jóval több lenne!

DEMETER ATTILA: (...) A válasznak már az előbbiekből ki kell derülnie. Anélkül, hogy bármilyen receptet lehetne erre adni: a kiadó folytassa, amit elkezdett, ugyanazzal a hittel és szeretettel, a terjesztők pedig ne ismerjenek fáradságot. Be kell vonni ebbe a „szellemi családba” az iskolákat, a tanárokat, a szülőket, művészeket és támogatókat, minden magyart, minden székelyt.

BARABÁS ISTVÁN: A könyv legrövidebb útja az olvasó felé annak tartalma, akár sziporkázó stílus nélkül is. Vásárló számára fontos az ár is. Lehet akármilyen remekmű, a pulton csak sóváran lapozgatunk benne, és visszatesszük azzal a reménnyel,

hogy majd kölcsönkapjuk olvasásra. De azért a könyv ára is bonyolultabb kérdés, mint gondolnánk. Egy barátom feltűnően olcsón kínálta kiadványait, mert ideiglenesen nagylelkű támogatókra tett szert. Csodálkozott, hogy a vártnál mégis kevesebben vásárolnak. Érdeklődése csakhamar fényt derített a rejtélyre: az olvasók azért vonakodtak megvenni portékáját, mert úgy gondolták, „olcsó húsnak híg a leve”. (...)

*

A 2012-ben megjelent interjúkötet végén köszönő és összegző sorokkal búcsúzott e sorok írója interjúalanyaitól és a kötet olvasóitól. Hadd idézzek a befejező részből: „Meggyőződésem, hogy az elhangzott-leírt vélemények építő jelleggel lesznek-hatnak majd erre a szép, maradandó és nehéz »mesterségre«, a könyvszakmára. Beszélgetésünk főleg a 20. születésnapját ünneplő Erdélyi Gondolat Könyvkiadót helyezi a figyelem középpontjába, de — a szakmára nézve — több általános kérdés is jelzi, hogy a kérdező és rajta keresztül az általa vezetett székelyudvarhelyi könyvkiadó tiszteletben tartja erdélyi »pályatársait«. (...)

Ennek a beszélgetésnek egyetlenegy célja, üzenete van: az eredményfeltárás és -értékelés ünnepi vagy időnkénti szükségszerűsége, az elkötelezett örökségmentés további lehetőségeinek a kifürkészése és követése, s az anyanyelv bűvös és megtartó erejében a maradandóság, s az érték tudatának értelmét hitszerűen tolmácsoló bizalomkeltés a 21. század elejének erdélyi magyar írójában, szerkesztőjében, olvasójában és minden értelmiségijében.

Kiadványaink

2016-ban megjelent

